

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 94:069:908(477)«2014/2025»
DOI 10.69550/3041-1467.9.357783

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу етнології та історії України Науково-дослідного інституту українознавства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Ісаакяна, 18, м. Київ, Україна, індекс 01135(ukr.etnolog_fus@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-6463-0920
Scopus-Author ID: 58682079700
ResearcherID: EWL-0987-2022)

Yuriy FIHURNYI

PhD (History), Senior Researcher, Senior Research Fellow of the Department of Ethnology and History of Ukraine, Research Institute of Ukrainian Studies, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 18 Isaakyan Street, Kyiv, Ukraine, postal code 01135 (ukr.etnolog_fus@ukr.net)

Бібліографічний опис статті: Фігурний, Ю. (2026). Роль Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» у спростуванні російських фальсифікацій історії України в умовах агресії рашистів. *Axis Europae, Special Issue 2*, 156–168. doi: 10.69550/3041-1467.9.357783

Bibliographic Description of the Article: Fihurnyi, Yu. (2026). Rol Natsionalnoho istoryko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» u sprostuvanni rosiiskykh falsyfikatsii istorii Ukrainy v umovakh ahresii rashystiv [The role of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» in refuting Russian falsifications of the history of Ukraine in the conditions of rashist aggression]. *Axis Europae, Special Issue 2*, 156–168. doi: 10.69550/3041-1467.9.357783 [in Ukrainian].

**РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ» У СПРОСТУВАННІ
РОСІЙСЬКИХ ФАЛЬСИФІКАЦІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ АГРЕСІЇ РАШИСТІВ**

Анотація. Мета дослідження – проаналізувати роль Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» у спростуванні російських фальсифікацій історії України в умовах російської агресії. **Методологія дослідження** базується на комплексному і системному українознавчому підході, а також на принципах історизму, науковості, всебічності та системності. Використано метод історіографічного аналізу та синтезу, а також історико-порівняльний, хронологічний, структурно-функціональний, ретроспективний, історико-хронологічний та історико-ситуаційний методи. **Наукова новизна** полягає у постановці актуальної теми, яка в умовах російсько-української війни, ще не дістала всебічного й об'єктивного висвітлення,

а тому потребує системного опрацювання. У дослідженні вперше здійснено українознавчий аналіз діяльності Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» щодо спростування російських міфів і фальсифікацій історії України.

Висновки. Простежено прямий та опосередкований зв'язок між функціонуванням Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в умовах повномасштабної російсько-української війни та спростуванням російських міфів і фальсифікацій історії України. Показано, що Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» став одним із дієвих чинників, який допомагає Україні та українцям зберігати і розвивати етнічну й національну ідентичності, історичну пам'ять та заперечувати російські міфи і фальсифікації історії України. З'ясовано, що співробітники Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» сприяють українському етнотворенню, державотворенню, націєтворенню та етнокультуротворенню. Виявлено, що працівники Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в умовах повномасштабної російсько-української війни активно долучилися до спротиву російським окупантам і своєю системною та комплексною працею сприяють консолідації українців для перемоги над російськими загарбниками.

Ключові слова: Україна, українці, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», спростування російських міфів і фальсифікацій історії України, «русский мир», російсько-українська війна, «рашизм».

THE ROLE OF THE NATIONAL HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC RESERVE «PEREYASLAV» IN FACILITATING RUSSIAN FALSIFICATIONS OF UKRAINIAN HISTORY IN THE CONDITIONS OF RASHIST AGGRESSION

Summary. *The purpose of the study* is to analyze the role of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» in refuting Russian falsifications of the history of Ukraine in the context of rashist aggression. **The research methodology** is based on a comprehensive and systematic Ukrainian studies approach, as well as on the principles of historicism, scientificity, comprehensiveness, and systematicity. The method of historiographic analysis and synthesis, as well as historical-comparative, chronological, structural-functional, retrospective, historical-chronological and historical-situational methods, was used. **The scientific novelty** lies in the formulation of a topical topic, which, in the conditions of the Russian-Ukrainian war, has not yet received comprehensive and objective coverage, therefore it requires systematic study. The study is the first to conduct a Ukrainian-scientific analysis of the activities of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» in refuting Russian myths and falsifications of Ukrainian history. **Conclusions.** The direct and indirect connection between the functioning of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war and the refutation of Russian myths and falsifications of the history of Ukraine has been traced. It is shown that the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» has become one of the effective factors that helps Ukraine and Ukrainians preserve and develop ethnic and national identity, historical memory, and deny Russian myths and falsifications of Ukrainian history. It was found that employees of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» contribute to Ukrainian ethnogenesis, state formation, nation formation, and ethnocultural formation. It was revealed that employees of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» actively participated in the resistance to the Russian

occupiers during the full-scale Russian-Ukrainian war and, through their systematic and comprehensive work, contributed to the consolidation of Ukrainians for victory over the Russian invaders.

Key words: *Ukraine, Ukrainians, the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav», refutation of Russian myths and falsifications of the history of Ukraine, «Russian world», Russian-Ukrainian war; «rashism».*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна – екзистенційний виклик для України й українців, оскільки вона ведеться засобами не лише воєнними, але й інформаційно-пропагандистськими. Ворог прагне не тільки перемогти Українську державу на полі бою, але й переконати її громадян у меншовартості й нікчемності. Для цієї мети рашисти використовують «русский мир», рашизм та численні імперські міфи, зокрема, про «єдиний православний братній народ» і «єдинокровних братів – росіян й українців». Зі свого боку, Україна й українці можуть успішно протистояти цій інформаційно-пропагандистській агресії використовуючи, з-поміж іншого, величезні надбання історико-культурної спадщини створеної як українським народом так і представниками інших етнічних спільнот, які мешкали протягом багатьох тисячоліть на Богом благословенній землі.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (далі – НІЕЗ «Переяслав»), став однією із таких дієвих інституцій, які допомагають Україні та українцям не лише зберігати історичну пам'ять про минувшину, але й активно долучилися до творення сучасної української політичної нації, спростовуючи при цьому численні імперські, радянські й путінські міфи й фальсифікації історії України й українців.

Актуальність заявленої тематики полягає в осмисленні вагомої ролі НІЕЗ «Переяслав» у спростуванні російських міфів і фальсифікацій історії України під час російсько-української війни задля посилення української національної ідентичності й національної безпеки та згуртування українців для перемоги над російськими загарбниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи фахові дослідження, можемо стверджувати, що проблема системного осмислення ролі НІЕЗ «Переяслав» у спростуванні російських міфів і фальсифікацій історії України в умовах сучасної російсько-української війни, поки ще не стала об'єктом спеціального вивчення, а тому заслугоує на більш глибоке та всебічне висвітлення. Водночас деякі важливі аспекти цієї проблеми активно вивчають науковці. Зокрема, це питання активного просування в український гуманітарний простір неоімперської геополітичної доктрини «русский мир», осмислення антиукраїнської діяльності агентів Кремля та спростування російських фальсифікацій історії України.

Питаннями дослідження сутності й генези «русского мира», причини конструювання цього політико-ідеологічного проекту, його ролі у гуманітарній експансії Росії на українських теренах зокрема й на політико-економічні інтеграційні процеси на пострадянському просторі загалом, а також осмисленням реакції на цей антиукраїнський концепт в українському суспільстві активно займаються С. Здіорук, В. Яблонський, В. Токман, А. Астаф'єв, О. Валевський, С. Зубченко, А. Іщенко, О. Литвиненко (Здіорук, Яблонський, Токман, 2014). Я. Потапенко досліджував історико-політичні й соціокультурні наслідки впровадження псевдорелігійної концепції «русский мир» в сучасний гуманітарний простір України (Потапенко, 2013);

вивчав міфологеми «русского мира» як ідеологічну зброю російського імперіалізму та його шлях від кабінетної теорії до геноцидних практик рашизму (Потапенко, 2016). Ю. Фігурний осягає роль і місце українознавства як дієвого чинника у боротьбі з агресивно-неоімперіалістичним «русским миром» Російської Федерації (далі – РФ) (Фігурний, 2015), аналізує передісторію та технологію розвитку й поширення псевдоідеї «русский мир», яка мала на меті обґрунтувати і реінкарнувати Росію як наддержаву у кордонах 1914 р. (Фігурний, 2016), а також осмислює концептуальні засади геополітичної доктрини «русский мир», що стала політичною ідеологією й підґрунтям гібридної агресії РФ проти України (Фігурний, 2021).

Російські міфи про територію та цивілізаційний код України, українську державність, походження українців та української мови, українсько-російські стосунки, українську церкву, Голодомор 1932 – 1933 рр., українське козацтво, Івана Мазепу та Крим, які спрямовані на підрих національної безпеки та знищення української державності, характеризує В. Брехуненко (Брехуненко, 2017). Л. Якубова розглядає специфіку політтехнології антиукраїнської геополітичної доктрини «русский мир» як інструмента військової агресії, його історію, випробування на Донбасі та в Криму і негативного впливу на українську національну безпеку (Якубова, 2018). В. Смолій разом з Л. Якубовою розкривають історичний контекст формування проекту «русский мир», показують його злочинну роль у творенні суспільно-політичного підґрунтя так званої «русской весны», оприлюднюють хід та наслідки експансії Росії в Криму та на Донбасі та висловлюють свої пропозиції щодо подолання деструктивних наслідків «русского мира» (Смолій, Якубова, 2018).

Учені В. Крисаченко, Ю. Фігурний, О. Чирков вивчають зародження, становлення, розвиток і сучасний стан Українського Православ'я, та характеризують злочинну роль «русского мира» в асиміляції українства (Крисаченко, Фігурний, Чирков, 2022, с. 162–168).

Розвиток Українського Православ'я в умовах реваншистської політики РФ проти України аналізують Ю. Фігурний, О. Семенова, Л. Отрошко, О. Шакурова (Figurnyi, Semenova, Otroshko, Shakurova, 2022). В. Крисаченко, А. Задорожня, Ю. Лебедева, Ю. Фігурний характеризують дії Російської Православної Церкви (далі – РПЦ) як апологета сучасної російської агресії проти України й українців (Krysachenko, Zadorozhnyia, Lebedeva, Figurnyi, 2023). Зі свого боку, Р. Додонов, А. Фесенко, В. Глазунов, І. Капріцин, О. Столярчук досліджують релігійну ситуацію на тимчасово окупованій території Донецької області й ті пропагандистські фейки, які продукують загарбники (Dodonov, Fesenko, V Glazunov, Kapritsyn, Stoliarchuk, 2025). О. Предко й М. Птиця осмислюють особливості функціонування релігійної віри в контексті російсько-української війни (Predko, Pytysia, 2025).

Завершуючи цей стислий історіографічний огляд, ще раз наголосимо на потребі якісного і кількісного збільшення публікацій присвяченій цій проблемі.

Мета дослідження – аналіз вагомості ролі НІЕЗ «Переяслав» у спростуванні російських міфів і фальсифікацій історії України під час російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи вивчення цієї важливої наукової проблеми, передовсім дамо визначення базових засадничих понять, на яких ґрунтується наше дослідження.

По-перше, «Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав”» – потужний українознавчий центр, культурно-освітній та науково-дослідний заклад, який зберігає, вивчає, осмислює історико-культурну спадщину України, передусім, у сфері

дослідження історії зародження, розвитку, сучасного стану й перспектив музейної справи, з метою деколонізації української культури, пропагування загальнолюдських цінностей, всебічної підтримки державної, суспільної, громадянської та культурної діяльності, яка вповні забезпечує просвітницькі, культурні потреби громадян Української держави.

По-друге, «спростування російських міфів і фейків» – створення й актуалізація цілісної системи контрнарративів інформаційно-пропагандистській кампанії, спрямованої на дискредитацію України й українців, яка включатиме як структурні компоненти, насамперед науковий, освітньо-педагогічний, виховний тощо, так і їхнє функціонально-практичне спрямування й впровадження та постійний моніторинг виконання і успішності, оскільки для цілковитої перемоги та остаточного знищення Української держави й української політичної нації, Росія використовує окрім мілітарних, економічних, дипломатичних, фінансових ресурсів також інформаційно-гуманітарну складову, спрямовану на розкол країни, розмивання національної ідентичності та свідомості українців, їхню світоглядну дезорієнтацію, продукуючи для цього маніпулятивні міфи й фейки та фальсифікуючи тим самими історію України.

По-третє, «русский мир» – це путінська геополітична доктрина, що має на меті теоретичне обґрунтування та практичне відновлення «Великої історичної Росії» у кордонах Російської імперії на 1914 р. Саме «русский мир» став вагомим елементом неоімперської політичної ідеології – «рашизму», інструментом для російської авторитарної влади «путінізму» й ідеологічним нарративом спочатку гібридної російсько-української війни, а згодом і повномасштабної агресії Росії проти України.

По-четверте, «російсько-українська війна» – це цивілізаційне й екзистенційне протистояння між авторитарією та демократією, між євразійською російською неоімперією та європейською Українською державою. Вона характеризується такими особливостями: комплексністю, екстенсивністю; інтенсивністю та агресивністю. Рашисти задля досягнення свого стратегічного завдання, а саме, ліквідації Української держави й української політичної нації, проводять в Україні геноцидну політику.

По-п'яте, «рашизм» – путінська неоімперська політична ідеологія та соціокультурна практика російського державного утворення, яке виникло на руїнах Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР), у 1991 р. Провайдером цієї злочинної ідеології є керівництво та переважна більшість населення РФ, так званий «глибинний народ», які прагнуть відновити СРСР 2.0 у форматі «Великої історичної Росії».

Варто ще раз зазначити, що окупаційна й геноцидна війна РФ проти України ведеться не лише традиційними збройними засобами, так званими «конвенційними», але й із залученням модерних інноваційних технологій. Агресор системно здійснює потужну інформаційно-пропагандистську кампанію з дискредитації України й українців, насаджуючи у гуманітарному просторі маніпулятивні фейки та фальсифікації історії України (міфи про: «братські російський й український народи»; «непричетність України до Київської Русі та пропагування її виключної “російськості”»; «Переяславську угоду 1654 р. як “віковичний добровільний акт” возз'єднання України з Росією»; «імперський проєкт “Новоросія” як споконвічні російські землі»; «створення державності України особисто В. Леніним», «голод 1932 – 1933 рр., став трагедією для всього радянського народу, а не виключно геноцидом для українців і був не спланований Й. Сталініним, він став наслідком тимчасових продовольчих труднощів, викликаних погодними аномаліями й помилками влади на місцях»; «Україна як

невід’ємна частина “русского мира”», «про “неканонічність” Православної церкви України» тощо), завдяки яким рашисти намагаються легітимізувати та виправдати свої загарбницькі цілі.

Переважає більшість громадян Української держави під час війни відчували себе по-справжньому українськими патріотами, у них з’явилася потреба мати більше правдивих історичних знань. Усе це посприяло пробудженню інтересу до української минушини: до проблем походження українського народу, історії Руси-України, козаччини, культурно-національного відродження XIX ст., буремних подій XX – початку XXI ст. тощо. Завдячуючи достовірним історичним знанням, громадяни Української держави намагаються усвідомити, як наші предки боролися за незалежність, чому іноді програвали й зазнавали дошкульних невдач та куди нам треба рухатися у нинішніх воєнних умовах.

Одними з надзвичайно важливих інституцій, які зберігають історичну пам’ять, передають історичні знання від покоління до покоління та формують стійку національну ідентичність, є музеї.

Так, у Закон України «Про музеї і музейну справу» від 29.09.1995 р. зазначено: «Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам’яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини» (Закон України, 1995).

Зі свого боку, працівники НІЕЗ «Переяслав» в умовах повномасштабної російсько-української війни активно долучилися до спротиву рашистам, сприяючи своєю системною діяльністю консолідації української політичної нації для перемоги над російськими загарбниками.

Наразі у структурі НІЕЗ «Переяслав» активно діють 24 унікальні музеї, кожен з яких, прямо й опосередковано долучається до протидії рашистській пропаганді й системному запереченні російських міфів, фейків і фальсифікацій історії України в умовах російсько-української війни.

Символічно, що НІЕЗ «Переяслав» – музейна перлина України й світу, створена свого часу Патріархом української культури, Подвижником музейної справи, Людиною й Громадянином, Героєм України – Михайлом Івановичем Сікорським (13.10.1923 – 27.09.2011), продовжує функціонувати і розвиватися, незважаючи на труднощі й умови воєнного часу.

Протягом 2022–2023 рр. Україна й українці відзначали сумну дату – 90-ті роковини Голодомору-геноциду 1932 – 1933 рр. Офіційна влада РФ і російські пропагандисти не втомлюються повторювати, що не було ніякого штучно організованого Голодомору в Україні у 1932 – 1933 рр., голод охопив більшу частину СРСР. Так звані «продовольчі труднощі» мали місце не лише в Україні, але й на Поволжі, Кубані, Північному Кавказі, Південному Уралі, Західному Сибірі, Казахстані тощо, й були не спланованою акцією, а наслідком неминучих і виправданих історією заходів задля індустріалізації СРСР і перетворення її на потужну, першу у світі соціалістичну державу. У зв’язку з цим, В. Путін 4 грудня 2008 р. впевнено заявив: «Ми не підіймаємо питання надуманого характеру, типу Голодомору, політизуючи ці спільні проблеми минулого» (Брехуненко, 2017, с. 155).

Також рашисти наголошують, що Голодомор не був геноцидом єдино українців, це була «спільна трагедія» всього багатонаціонального радянського народу, інші етноси теж дуже постраждали від «вимушених продовольчих труднощів», але найголовніше

те, що вони заперечують сам факт спланованого наміру більшовицької Росії шляхом цілеспрямованої організації Голодомору свідомо знищити частину українців, а саме українських селян як носіїв української ідентичності, мови, культури, національних звичаїв і традицій. У зв'язку з цим, Державна Дума РФ 2 квітня 2008 р оприлюднила Заяву «Пам'яті жертв голоду 30-х рр. на території СРСР», у якій, зокрема, наголошувалося: «... немає жодних історичних свідчень того, що голод організовувався за етнічною ознакою» (Брехуненко, 2017, с. 161).

На протривагу цим фальсифікаторам історії України, українські дослідники, опираючись на архівні документи й свідчення очевидців цієї страшної трагедії, свідчать, що комуністичний тоталітарний режим у 1932 – 1933 рр. вчинив геноцид українців з метою ліквідації національно-визвольного руху, нищення української нації та недопущення відновлення Української держави, під час вчинення цього особливо тяжкого злочину було знищено 10 млн 500 тис. українців (Витяг, 2020, с. 219).

У НІЕЗ «Переяслав» є унікальний Музей хліба, його створення й відкриття у 1984 р. ініціював М. Сікорський. Оскільки, у тоталітарну добу тема Голодомору в Україні у 1932 – 1933 рр. перебувала під повною забороною, ні М. Сікорський, ні М. Жам (перший очільник Музею хліба й відомий український музеєзнавець), не мали можливості розповісти про цей жахливий злочин комуністів, а натомість, мали створювати експозиції, де прославлялася аграрна політика Комуністичної партії Радянського Союзу й виконання так званої «Продовольчої програми» (Вовкодав, 2023, с. 326–335).

Лише з відновленням Української держави у 1991 р. українські історики змогли вивчити причини й наслідки Голодомор-геноциду 1932 – 1933 рр., а музеєзнавці унаочнили результати їхніх досліджень у новостворених експозиціях. Так, кандидат історичних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник Музею хліба Науково-дослідного філіалу «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» НІЕЗ «Переяслав» О. Жам (одна з найкращих в Україні та Європі фахівчинь із млинознавства) створила музейну експозицію, яка повною мірою розкриває всі ті жахіття, через які змушені були пройти українці, щоби зберегти життя собі й своїм рідним. На превеликий жаль, мільйони українського люду померли у страшних муках...

Співробітники НІЕЗ «Переяслав» активно займаються не лише музейними справами, фондовою роботою, проведенням екскурсій, науковими дослідженнями тощо, але й виступають перед громадянами України з лекціями, прямо і опосередковано пов'язаними з актуальними питаннями українських етнічних, державотворчих, націєтворчих й етнокультурних процесів (Фігурний, 2024, с. 148).

Так, 15 травня 2025 року до Дня Вишиванки у Музеї українського рушника пройшов патріотичний захід «Вишиваємо Перемогу!». На свято завітали дитячі колективи, ветерани музейної справи, гості Переяслава. Розпочали захід хвилиною мовчання, а опісля присутні виконали Гімн України.

Це спільний проєкт НІЕЗ «Переяслав» та Закладу професійної (професійно-технічної) освіти «Переяславський професійний коледж». Здобувачі освіти та педагоги Переяславського закладу професійно-технічної освіти першими долучилися до Акції, саме вони перенесли ескіз малюнка на полотно, заклавши символічний початок рушника (Заїка, 2025).

Тричі хвилиною мовчання вшановували учасники заходу пам'ять полеглих захисників. Волонтерка Інна Марченко звернулася до всіх: «Я завжди пояснюю, що

кожен, хто хоч трішки допоміг, – це вже волонтер, а ми просто координуємо те, чим ви допомагаєте. Хоча ми не воюємо, але бачимо, як там тяжко нашим хлопцям, і коли приїздимо додому, стараємося про це всім розповісти. Після повернення складно бачити, що тут життя ніби триває, але для того наші хлопці там і стоять. Наша увага – їхнє життя, тому прошу не забувати про них. Молодь, пишіть листи, малюйте малюнки, їм дуже приємно все це отримувати» (Заїка, 2025).

Також у травні 2025 р. у приміщенні Меморіального музею Г. С. Сковороди відбулася Презентація культурно-мистецького проєкту «Рушник зцілення». Спільну роботу – вишивання рушника за зразком давнього переяславського – ініціаторки заходу пропонують виконувати разом у теплому жіночому колі мамам і дружинам полеглих Героїв (Калінович, 2025).

Виконувачка обов'язків генерального директора НІЕЗ «Переяслав» М. Навальна наголосила: «Поки наші чоловіки воюють на фронті, ми, жінки, воюємо тут – словом, вишивкою, пам'яттю, і ця зброя не менш сильна і дієва. Музеї та бібліотеки теж активно допомагають українцям психологічно утриматися в непростих обставинах сьогодення» (Калінович, 2025).

21 серпня 2025 р. в Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка з нагоди відзначення Дня Незалежності України відбулася лекція на тему «Державотворчий процес на теренах України: історія та сучасність». Учасниками заходу стали представники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції м. Переяслав, музейні працівники НІЕЗ «Переяслав» та містяни. Відкрила захід виконувачка обов'язків генерального директора НІЕЗ «Переяслав» Марина Навальна, котра зазначила, що в умовах сучасної російсько-української війни важливим напрямком роботи культурних закладів є просвітницька національно-патріотична робота, яка значно посилює інформаційну складову Української держави. «День Незалежності України – це не лише одне із найважливіших свят нашої держави, воно нас спонукає вкотре згадати діячів, які творили нашу державність» (Тарапон, 2025).

Лектор, завідувач науково-дослідного відділу нематеріальної культурної спадщини, кандидат історичних наук, доцент О. Тарапон, всебічно окреслила актуальні питання історії державотворення України, які на всіх етапах боротьби за українську державність ставили перед українцями проблеми цивілізаційного вибору. Коротко охарактеризувала етапи державотворення, указавши на риси, які сформувала і успадкувала Україна на кожному історичному етапі свого розвитку від часів Русі до сучасності. Акцентувала увагу на переломних моментах історії, зовнішніх факторах, які стимулювали чи гальмували державницькі устремління українців, підкреслила європейський вектор суспільно-політичного, економічного та культурного розвитку, наголосила на ролі військово-політичної еліти в процесі формування державності (Тарапон, 2025).

Лекторка акцентувала увагу присутніх, що в умовах, коли визвольні змагання йдуть на спад, державницька робота переноситься у сферу культури та збереження національної ідентичності. Це підтверджує українська історія XIX ст., коли в умовах колонізаторської політики Російської імперії, покріпачення і національного гноблення українська інтелігенція розгорнула колосальну роботу щодо формування національної пам'яті, історичної свідомості та патріотизму. Результати цієї діяльності проявилися в період розпаду імперії, заклали основи державницької роботи XX ст. З кінця XIX ст. почалася радикалізація молодіжного руху, формування військово-патріотичних організацій, скаутського руху, що стало основою підготовки патріотичного покоління,

котре взяло активну участь у розбудові української державності. Національно-визвольні та державницькі змагання першої половини ХХ ст. засвідчили відчайдушні спроби українських патріотів в умовах світових воєнних конфліктів та перерозподілу сфер впливу вписати Україну в геополітичний простір Європи як політичний суб'єкт. В умовах збройної та політичної боротьби визначалися форми національної держави, створювалися правові й управлінські органи, було відроджено національну символіку часів Русі, яку, зрештою, успадкувала сучасна Україна, утверджувалася національна ідея, продовжувалися визвольні змагання українців. Зрештою, відновлення незалежності України 1991 р. стало закономірним процесом багатомісячної боротьби українців за власну національну ідею та державність. «Мусимо пам'ятати, якою ціною нам дається свобода і які жертви кладуться за право бути собою, зберегти свою історичну сутність і мати можливість обирати майбутнє», – наголосила виступаюча (Тарапон, 2025).

Висновки. Здійснивши українознавчий аналіз ролі НІЕЗ «Переяслав», у спростуванні російських міфів і фальсифікацій історії України під час російсько-української війни ми прийшли до таких висновків: 1. Прослідковується прямий та опосередкований зв'язок між функціонуванням НІЕЗ «Переяслав» в умовах російсько-української війни та консолідацією української політичної нації. 2. НІЕЗ «Переяслав» став одним із дієвих чинників, який допомагає Україні та українцям зберігати і розвивати етнічну й національну ідентичності, історичну пам'ять та заперечувати російські міфи і фальсифікації історії України. 3. Співробітники НІЕЗ «Переяслав» власною діяльністю всебічно сприяють українському етнотворенню, державотворенню, націєтворенню та етнокультуротворенню. 4. Працівники НІЕЗ «Переяслав» в умовах повномасштабної російсько-української війни активно долучилися до спротиву російським окупантам і своєю системною та комплексною працею сприяють консолідації українців для перемоги над російськими загарбниками. 5. Осмислення ролі НІЕЗ «Переяслав» у спростуванні російських міфів і фальсифікацій історії України під час російсько-української війни є важливою, тому заслуговує на подальше комплексне осмислення.

Подяка. Автор дослідження висловлює велику вдячність старшому науковому співробітникові Музею Космосу науково-дослідного філіалу «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» НІЕЗ «Переяслав» Сергієві Вовкодаву, який фахово займається наповненням й функціонуванням офіційного сайту НІЕЗ «Переяслав».

Фінансування. Ця праця підготовлена у ході виконання фундаментальної науково-дослідної роботи «Викриття російських фальсифікацій і міфів історії України як складова гуманітарної безпеки держави» (№ 0125U002252).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Брехуненко, В. (2017). Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ.

Витяг. (2020). Витяг із висновку комплексної судової історико-криміналістичної експертизи від 10. 12. 2020 р. № 979. *Масові штучні голоди: пам'ятаємо, вшановуємо. Матеріали міжнародного форуму (м. Київ, 7 вересня 2021 року). Пам'яті жертв Голодомору-геноциду українців 1932 – 1933 рр., до 100-х роковин масового штучного голоду 1921 – 1923 рр., 75-х роковин масового штучного голоду 1946 – 1947 рр.* Харків: Право, 213–219.

Вовкодав, С. (ред.). (2023). Нариси з історії музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Переяслав – Кам'янець-Подільський.

Зайка, Н. (2025). «Вишиваємо Перемогу» (до Дня Вишиванки). URL: <https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3173-vyshyvayemo-peremohu-do-dnya-vyshyvanky.html>

Закон України. (1995). Закон України «Про музеї і музейну справу» від 29.09.1995 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80/ed19950629#Text>

Здіорук, С., Яблонський, В., Токман, В. (2014). Україна та проект «руського мира»: аналітична доповідь. Київ: НІСД

Калінович, О. (2025). «Рушник зцілення» відтепер вишиватимуть у Переяславі. URL: <https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3174-rushnyk-ztsilennya-vidteper-vyshyvatymut-u-pereyaslavi.html>

Крисаченко, В., Фігурний Ю., Чирков, О. (2022). Українське християнство: утвердження ідентичності. Концептуальні нариси. Київ: НДІУ.

Потапенко, Я. (2013). Історико-політичні та соціокультурні наслідки впровадження псевдорелігійної концепції «руського міра» в сучасній Україні. *Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей*, 33, 291–297.

Потапенко, Я. (2016). П'ята російсько-українська війна: від майдану до східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації). Переяслав-Хмельницький: «Видавництво К С В».

Смолій, В., Якубова, Л. (2018). Історичний контекст формування проекту руский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі (Аналітична записка). Київ.

Тарапон, О. (2025). Лекція до дня незалежності України. URL: <https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3213-lektsiya-do-dnya-nezalezhnosti-ukrayiny.html>

Фігурний, Ю. (2021). Доктрина «руського мира» як політична ідеологія агресії Росії проти України. *Українознавство*, 4 (81), 72–88. DOI: 10.30840/2413-7065.4(81).2021.247961

Фігурний, Ю. (2024). Роль Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України під час російсько-української війни. *ПЕРЕЯСЛАВІКА: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*, 26 (28), 146–153.

Фігурний, Ю. (2015) Українознавство – дієвий чинник у боротьбі з агресивно-неоімперіалістичним «руським миром» РФ. *Бандерівські читання. (Матеріали перших та других Бандерівських читань)*, (с. 184–192). Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ.

Фігурний, Ю. (2016). «Русский мир» – важливий чинник агресії Російської Федерації супроти України й українців. *Українознавство*, 3 (60), 40–59.

Якубова, Л. (2018). «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Видавництво «Кліо».

Dodonov, R., Fesenko, A., Glazunov, V., Kaprityn, I., Stoliarchuk, O. (2025). Religious Situation in the Occupied Territory of Donetsk Region. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 83–109. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2644>

Figurnyi, Y., Semenova, O., Otroshko, L., Shakurova, O. (2022). Development of the Ukrainian Orthodoxy in the Conditions of the Revanchist Policy of the Russian Federation against Ukraine. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(4), 27–46. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2351>

Krysachenko, V., Zadorozhnyia, A., Lebedeva, Y., Figurnyi, Y. (2023). Russian Orthodox Church as Apologist for the Current Russian Aggression. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 43(4), 1–19. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2426>

Predko, O., Ptytsia, M. (2025). Religious Faith in the Context of the Russian-Ukrainian War: Challenges and Risks. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 147–157. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2639>

REFERENCES

Brekhunenko, V. (2017). *Viina za svidomist. Rosiiski mify pro Ukrainu ta yii mynule* [War for consciousness. Russian myths about Ukraine and its past]. Kyiv. [in Ukrainian].

Vytiah. (2020). Vytiah iz vysnovku kompleksnoi sudovoi istoriko-kryminalistychnoi ekspertyzy vid 10. 12. 2020 r. № 979. [Excerpt from the conclusion of a comprehensive forensic historical and forensic examination dated 10. 12. 2020 No. 979]. *Masovi shtuchni holody: pamiataiemo, vshanovuiemo. Materialy mizhnarodnoho forumu(m. Kyiv, 7 veresnia 2021 roku). Pamiati zhertv Holodomoru-henotsydu ukrainsiv 1932 – 1933 rr., do 100-ky rokovyn masovoho shtuchnoho holodu 1921 – 1923 rr., 75-ky rokovyn masovoho shtuchnoho holodu 1946 – 1947 rr.* [Mass artificial famines: we remember, we honor. Materials of the international forum (Kyiv, September 7, 2021). In memory of the victims of the Holodomor-genocide of Ukrainians of 1932–1933, to the 100th anniversary of the mass artificial famine of 1921 – 1923, 75th anniversary of the mass artificial famine of 1946 – 1947], (pp. 213–219). Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].

Vovkodav, S. (Ed). (2023). *Narysy z istorii muzeiv Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»* [Essays on the history of museums of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav»]. Pereiaslav–Kamianets-Podilskiy. [in Ukrainian].

Zaika N. (2025). «Vyshyvaemo Peremohu» (do Dnia Vyshyvanky) [«We Embroider Victory» (for Vyshyvanka Day)]. URL: <https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3173-vyshyvaemo-peremohu-do-dnya-vyshyvanky.html> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy. (1995). *Zakon Ukrainy «Pro muzei i muzeinu spravu» vid 29.09.1995 r.* [Law of Ukraine «On Museums and Museum Affairs» of September 29, 1995]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80/ed19950629#Text> [in Ukrainian].

Zdioruk, S., Yablonskyi, V., & Tokman, V. (2014). *Ukraina ta proekt «russkoho myra»: analitychna dopovid* [Ukraine and the «Russian world» project: an analytical report]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

Калінович, О. (2025). «Rushnyk ztsilennia» vidteper vyshyvatymut u Pereiaslavi [The «Healing Towel» will now be embroidered in Pereiaslav].

URL: <https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3174-rushnyk-ztsilennia-vidteper-vyshyvatymut-u-pereiaslavi.html> [in Ukrainian].

Krysachenko, V., Fihurnyi Yu., & Chyrkov, O. (2022). *Ukrainske khrystyanstvo: utverdzhennia identychnosti. Kontseptualni narysy* [Ukrainian Christianity: affirmation of identity. Conceptual essays]. Kyiv: NDIU [in Ukrainian].

Potapenko, Ya. (2013). Istoryko-politychni ta sotsiokulturni naslidky vprovadzhenia psevdorelihiinoi kontseptsii «russkoho mira» v suchasni Ukraini. [Historical, political and socio-cultural consequences of the introduction of the pseudo-religious concept of the «Russian world» in modern Ukraine]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii. Zbirnyk naukovykh statei*, 33, 291–297. [in Ukrainian].

Potapenko, Ya. (2016). *Piata rosiisko-ukrainska viina: vid maidanu do skhidnoho frontu (pidkhody, otsinky, interpretatsii)* [The fifth Russian-Ukrainian war: from the Maidan to the Eastern Front (approaches, assessments, interpretations)]. Pereiaslav-Khmelnyskyi: «Vydavnytstvo K S V». [in Ukrainian].

Smolii, V., & Yakubova, L. (2018). *Istorychnyi kontekst formuvannia proektu russkyi myr ta praktyka yoho realizatsii v Krymu y na Donbasi (Analitychna zapyska)* [Historical context of the formation of the Russian World project and the practice of its implementation in Crimea and Donbas (Analytical note)]. Kyiv. [in Ukrainian].

Tarapon, O. (2025). Lekttsiia do dnia nezalezhnosti Ukrainy [Lecture on the occasion of the Independence Day of Ukraine]. URL:

<https://www.niez.com.ua/events/cult-activities/3213-lektsiya-do-dnya-nezalezhnosti-ukrayiny.html> [in Ukrainian].

Fihurnyi, Yu. (2021). Doktryna «russkoho myra» yak politychna ideolohiia ahresii Rosii proty Ukrainy [The doctrine of «Russian peace» as a political ideology of Russia's aggression against Ukraine]. *Ukrainoznavstvo*, 4 (81), 72–88. [in Ukrainian].

Fihurnyi, Yu. (2024). Rol Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnpianshchyny u vprovadzhenni natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v osvittii ta humanitarnyi prostir Ukrainy pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [The role of the Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnieper Region in the introduction of national-patriotic education into the educational and humanitarian space of Ukraine during the Russian-Ukrainian war]. *PERELASLAVKA: Naukovi zapysky Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»*, 26 (28), 146–153. [in Ukrainian].

Fihurnyi, Yu. (2015) Ukrainoznavstvo – diievyi chynnyk u borotbi z ahresyvno-neoimperialistychnym «russkym myrom» RF [Ukrainian studies is an effective factor in the fight against the aggressive neo-imperialist «Russian peace» of the Russian Federation]. *Banderivski chytannia. (Materialy pershykh ta druhykh Banderivskykh chytan)*, (pp. 184–192). Kyiv-Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian].

Fihurnyi, Yu. (2016). «Russkyi myr» – vazhlyvyi chynnyk ahresii Rosiiskoi Federatsii suproti Ukrainy y ukraintsv [«Russian world» is an important factor in the aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians]. *Ukrainoznavstvo*, 3 (60), 40–59. [in Ukrainian].

Yakubova, L. (2018). «Russkyi myr» v Ukraini: na kraiu prirvy [«Russian Peace» in Ukraine: on the edge of the abyss]. Kyiv: Vydavnytstvo «Klio». [in Ukrainian].

Dodonov, R., Fesenko, A., Glazunov, V., Kapritsyn, I., & Stoliarchuk, O. (2025). Religious Situation in the Occupied Territory of Donetsk Region. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 83–109. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2644> [in English].

Figurnyi, Y., Semenova, O., Otroshko, L., & Shakurova, O. (2022). Development of the Ukrainian Orthodoxy in the Conditions of the Revanchist Policy of the Russian Federation against Ukraine. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(4), 27–46. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2351> [in English].

Krysachenko, V., Zadorozhnyia, A., Lebedeva, Y., & Figurnyi, Y. (2023). Russian Orthodox Church as Apologist for the Current Russian Aggression. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 43(4), 1–19. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2426> [in English].

Predko, O., & Ptytsia, M. (2025). Religious Faith in the Context of the russian-Ukrainian War: Challenges and Risks. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 147–157. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2639> [in English].

Стаття надійшла до редакції 29 грудня 2025 р.

Стаття рекомендована до публікації 19.03.2026.

Стаття опублікована 30.04.2026.